

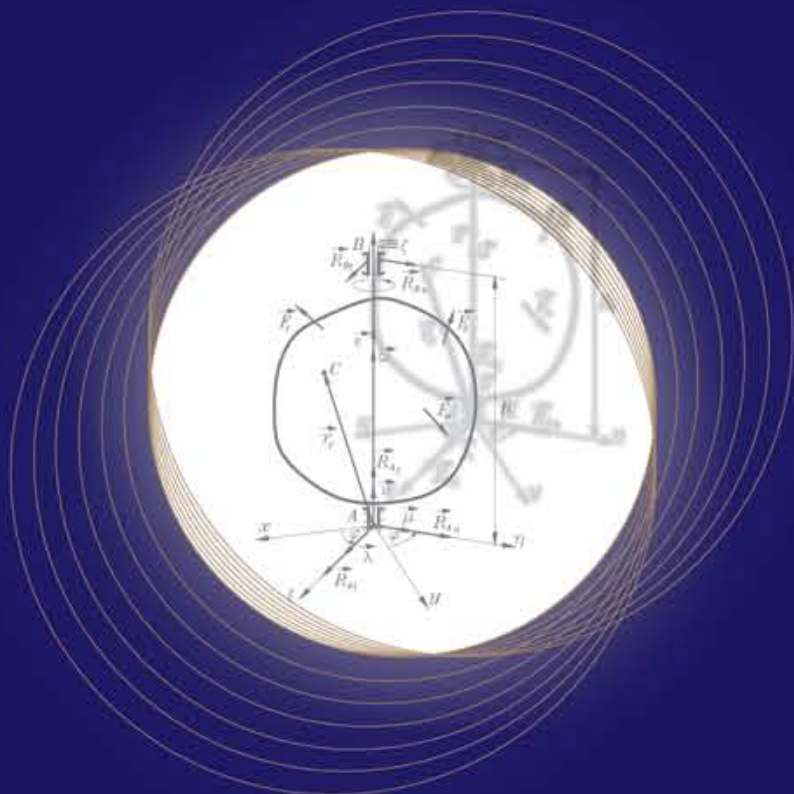
UNIVERZITET U BEOGRADU
MAŠINSKI FAKULTET

Mirko Pavišić
Zoran Golubović
Zoran Mitrović

MEHANIKA

DINAMIKA SISTEMA

Mirko Pavišić Zoran Golubović Zoran Mitrović

M E H A N I K A
DINAMIKA SISTEMA

Beograd, 2011.

Autori:

Prof. dr Mirko Pavišić, Mašinski fakultet, Beograd

Prof. dr Zoran Golubović, Mašinski fakultet, Beograd

Prof. dr Zoran Mitrović, Mašinski fakultet, Beograd

MEHANIKA

Dinamika sistema

Prvo izdanje

Recenzenti:

Doc. dr Olivera Jeremić, Mašinski fakultet, Beograd

Prof. dr Aleksandar Bakša, Matematički fakultet, Beograd

Izdavač:

Mašinski fakultet Univerziteta u Beogradu

11120 Beograd, Kraljuce Marije 16,

telefon – 011 3370 350 i 3302 384, telefax: 011 3370 364

Za izdavača: Dekan, prof. dr Milorad Milovančević

Glavni i odgovorni urednik: prof. dr Aleksandar Obradović

Odobreno za štampu odlukom Dekana Mašinskog fakulteta u Beogradu br. od 1.1.2011.godine

Štampa:

PLANETA PRINT

11000 Beograd, Ruzveltova 10, tel.: 011 3088129

Tiraž: 500 primeraka

© Autori i Mašinski fakultet Univerziteta u Beogradu.
Zabranjeno preštampavanje i umnožavanje. Sva prava zadržavaju izdavač i autori.

S A D R Ź A J

1. Uvodna razmatranja	1
1.1. Sistem materijalnih tačaka. Kruto telo. Veze	1
1.2. Podela sila koje deluju na materijalni sistem	3
1.3. Diferencijalne jednačine kretanja materijalnog sistema.....	5
2. Geometrija masa	7
2.1. Masa.....	7
2.2. Gustina mase.....	8
2.3. Statički moment mase	9
2.4. Centar masa.....	9
2.4.1. Osobine centra masa	10
2.5. Momenti inercije	12
2.6. Proizvodi inercije	15
2.7. Određivanje glavnih i glavnih centralnih osa inercije.....	18
2.8. Hajgens - Štajnerova teorema	19
2.9. Moment inercije u odnosu na proizvoljnu osu kroz datu tačku	20
2.10. Elipsoid inercije	22
2.11. Osobine glavnih i glavnih centralnih osa inercije	23
Zadaci.....	25
3. Opšte teoreme i zakoni materijalnog sistema i krutog tela	42
3.1. Količina kretanja materijalnog sistema i krutog tela.....	42
3.1.1. Količina kretanja materijalnog sistema.....	42
3.1.2. Količina kretanja krutog tela	43
3.2. Teorema o promeni količine kretanja	43
3.2.1. Zakon o održanju količine kretanja.....	45
3.2.2. Teorema o kretanju središta masa	47
3.2.3. Zakon o održanju kretanja središta masa	48

3.3. Moment količine kretanja materijalnog sistema i krutog tela (kinetički moment).....	49
3.3.1. Moment količine kretanja materijalnog sistema	49
3.3.2. Moment količine kretanja materijalnog sistema koji vrši složeno kretanje	50
3.3.3. Moment količine kretanja krutog tela	52
3.3.3.1. Moment količine kretanja krutog tela koje se kreće translatorno.....	53
3.3.3.2. Moment količine kretanja krutog tela koje se obrće oko nepokretne ose.....	54
3.3.3.3. Moment količine kretanja krutog tela koje vrši ravno kretanje	55
3.3.3.4. Moment količine kretanja krutog tela koje se obrće oko nepokretne tačke	56
3.3.3.5. Moment količine kretanja krutog tela koje vrši opšte kretanje.....	58
3.4. Teorema o promeni momenta količine kretanja u odnosu na nepokretni pol i nepokretnu osu.....	58
3.4.1. Rezalova teorema	60
3.4.2. Zakon o održanju momenta količine kretanja u onosi na nepokretni pol i nepokretnu osu	60
3.4.3. Teorema o promeni momenta količine kretanja u odnosu na pokretni pol i pokretnu osu	61
3.5. Razdvajanje opšteg zadatka o kretanju materijalnog sistema i tela na dva zadatka.....	65
3.6. Kinetička energija materijalnog sistema i krutog tela	66
3.6.1. Kinetička energija materijalnog sistema	66
3.6.2. Kenigova teorema	67
3.6.3. Kinetička energija tela	68
3.6.3.1. Kinetička energija tela koje se kreće translatorno.....	69
3.6.3.2. Kinetička energija tela koje se obrće oko nepokretne ose.....	69
3.6.3.3. Kinetička energija tela koje vrši ravno kretanje.....	70
3.6.3.4. Kinetička energija tela koje se obrće oko nepokretne tačke.....	71
3.6.3.5. Kinetička energija tela koje vrši opšte kretanje	73
3.7. Rad sila koje deluju na materijalni sistem i kruto telo	73
3.7.1. Rad unutrašnjih sila izmenljivog i neizmenljivog materijalnog sistema	73
3.7.2. Rad sile teže materijalnog sistema	75
3.7.3. Rad sprega sila	75
3.7.4. Rad sila koje deluju na telo koje se kreće translatorno	76
3.7.5. Rad sila koje deluju na telo koje se obrće oko nepokretne ose	77
3.7.6. Rad sila koje deluju na telo koje vrši ravno kretanje	78
3.7.7. Rad sila koje deluju na telo koje se obrće oko nepokretne tačke... 80	

3.7.8. Rad sila koje deluju na telo koje vrši opšte kretanje	81
3.8. Teorema o promeni kinetičke energije	
materijalnog sistema i krutog tela	81
3.8.1. Zakon o održanju mehaničke energije	83
Zadaci.....	85
4. Kretanje krutog tela.....	101
4.1. Translatorno kretanje tela	101
4.1.1. Diferencijalne jednačine translatornog kretanja tela	101
4.2. Obrtanje tela oko nepokretne ose.....	102
4.2.1. Diferencijalne jednačine obrtanja tela oko nepokretne ose.....	102
4.2.2. Određivanje dinamičkih reakcija u ležištima tela koje se obrće oko nepokretne ose.....	106
4.2.3. Uslovi dinamičke uravnoteženosti tela koje se obrće oko nepokretne ose.....	107
4.2.4. Relativna ravnoteža tela koje se obrće oko nepokretne ose	108
4.2.5. Fizičko klatno.....	113
4.2.5.1. Eksperimentalno određivanje momenata inercije. Metoda oscilacija klatna.....	115
4.3. Ravno kretanje tela.....	115
4.3.1. Diferencijalne jednačine ravnog kretanja tela	116
4.3.2. Kotrljanje bez klizanja diska po nepokretnoj površi.....	117
4.4. Obrtanje tela oko nepokretne tačke (Sferno kretanje tela).....	120
4.4.1. Diferencijalne jednačine tela koje se obrće oko nepokretne tačke	120
4.4.1.1. Ojlerov slučaj tela koje se obrće oko nepokretne tačke ..	122
4.4.1.2. Lagranžev slučaj tela koje se obrće oko nepokretne tačke.....	125
4.4.1.3. Slučaj Kovalevske.....	127
4.4.2. Osnovi elementarne (približne) teorije giroskopa.....	128
4.4.2.1. Uravnoteženi giroskop	129
4.4.2.2. Regularna precesija teškog giroskopa	130
4.4.2.3. Giroskop sa dva stepena slobode kretanja. Giroskopski efekt	131
4.5. Opšte kretanje tela.....	133
4.4.1. Diferencijalne jednačine opšteg kretanja tela.....	133
Zadaci.....	135
5. Elementi analitičke mehanike	151
5.1. Generalisane koordinate.....	151

5.2. Generalisane brzine i ubrzanja	153
5.3. Varijacija koordinata	155
5.4. Virtualna (moguća) pomeranja holonomnog sistema	156
5.5. Rad sila na virtualnom pomeranju	160
5.5.1. Idealne veze	160
5.6. Generalisana sila	161
5.7. Lagranžev princip virtualnih pomeranja. Opšta jednačina statike	163
5.8. Lagranževe jednačine II vrste	166
5.9. Kinetička energija materijalnog sistema u generalisanim koordinatama	169
Zadaci	170
6. Teorija udara	187
6.1. Osnovne postavke teorije udara	187
6.2. Teorema o promeni količine kretanja materijalnog sistema pri udaru	189
6.2. Teorema o promeni momenta količine kretanja materijalnog sistema pri udaru	190
6.4. Idealni udar	192
6.4.1. Dejstvo zadatih trenutnih impulsa na kruto telo	193
6.4.1.1. Udar po slobodnom telu	193
6.4.1.2. Udar po telu sa jednom nepokretnom tačkom	194
6.4.1.3. Udar po telu koje ima nepokretnu osu	195
6.4.2. Udarno dejstvo idealne veze na pokretno kruto telo	197
6.4.2.1. Trenutno zaustavljanje tačke tela koje je vršilo opšte kretanje	197
6.4.2.2. Trenutno zaustavljanje tačke tela koje se obrtalo oko nepokretne tačke	198
6.4.2.3. Trenutno zaustavljanje tačke tela koje se obrtalo oko nepokretne ose	199
6.5. Neidealni udar	200
6.5.1. Koeficijent uspostavljanja (koeficijent udara)	200
6.5.2. Udar tačke o glatku nepokretnu površ	202
6.5.3. Izgubljena kinetička energija tačke pri udaru o glatku nepokretnu površ	204
6.5.4. Sudar tačke i pokretne površi	205
6.5.5. Sudar dva slobodna tela	207
6.5.5.1. Ravanski sudar dva tela	209
6.5.5.2. Centralni sudar dva tela	210
6.5.6. Sudar dva tela pri sfernom kretanju	211
6.5.6.1. Sudar dva tela koja se obrću oko paralelnih nepokretnih osa	212

6.6. Lagranževe jednačine II vrste u teoriji udara	213
6.7. Udar (sudar) tela koja nisu glatka	215
6.7.1. Ravan sudar dva tela. Rautova hipoteza	215
6.8. Zaključne napomene	217
Zadaci.....	219
7. Dalamberov princip	242
7.1. Dalamberov princip za vezani materijalni sistem	242
7.2. Lagranž-Dalamberov princip. Opšta jednačina dinamike.....	244
Zadaci.....	245